کۆڵان کۆڵان گێڕانـەوە … 66 …. کەریم کاکە

حەمە شێت دەیگۆ: محەمەد، وەرە بگە ئۆمەتت، لە ئۆمەتت..

٦٦

حەمە شێت، حەمە شێت دەگرێ، حەمە شێت کەشکۆل لە کۆڵە بێ ماڵە، ماڵ لە هەموو جێیە، بەڵام من هەر لە ناو قەیسەری و گەراجەکەی پشت بانق و پێش دەرگای مزگەفتی شێخی چۆلی دەمدی، ئەو حەمە شێتە، وەك دەڵێن وەلیە، پیاوچاکە، نووری لێدەبارێ، پۆلیسەکەی ماڵ لە کۆڵانی پشت قوتابخانەی زێوەر، سوێندی بە قورئان دەخوارد، نیوە شەوی زستان لە ناو قەیسەری نووری حەمە شێتی دیتووە، زۆر کەس شایەدی لە نووری حەمە شێت دەدەن، کوڵەکەی پلکە زرێخ کە دواتر لە مووسڵێ لە قەنارەیان دا، دەیگۆ: ئەو حەمە شێـتەم بە ترومبێلی خۆم بردێتە مووسڵێ، لە نزیك نەبی یونس، لە گەراجی هەولێرم داناوە و وەکات گەڕاومەتەوە هەولێر، دەبینم حەمە شێت وا لە لەگەراجی مووسڵێ راکشاوە و پرخە پرخی خەویەتی، زۆر کەس ئەو فڕینەیان لە حەمە شێت دیوە و دەیانگوت:

حەمە شێت سواری دارەکەی دەستی دەبێ و دەفڕێ

کوڵەکەی پیرخدر، شتێکی نزیك لەوەی گۆتبوو:

خۆ حەمە شێت نیم

بە تریفەدا بچمە ئاسمان و

بە داوی گزنگدا بێمەوە زەوی.

حەمە شێت منداڵیشی چاکدەکردەوە، ژنان کاتێ لە مام جوبرایلی بێنبێ ئومێدبێ دەبوون، پەنایان بۆ گەڵ و گونی حەمە شێت دەبرد، ئەها، ببینە ئەو ژنە کەمێك عەباکەی هەڵکرد و بە دیاریەوە دانیشت، ببیستە چ دەڵێ:

لە دەوری وەجاغت گەڕێم، فووێك لە کوڵەکەم بکە.

لەولاوە دووکاندارە کەشیدە لەسەرەکە چاوی لێیە، پێدەکەنێ و دەڵێ:

خودایە مراکە هێشەك رووکە سەری ئەو خەڵکە.

حەمە شێت خۆی خۆدەکاتەوە وکەمێك گەڵ و گونی دەشارێتەوە و شتێ لە زاریەوە دێتە دەرێ، کێ دەزانێ چیە! ژنە منداڵەکەی لە باوەش دەکات و دەڕوات، هێشتتا پێی نەخستێتە سەر کۆسپی دەرگای حەوشە، هەواڵی چاکبوونەوەی منداڵەکەی لە کۆڵانێ زارەو زار دەکات.

ژنە پێ پێکەنینەکە ئەو ژنەی لە فریشتە درێ ببینی لەوی نابینی،

منیش رووداوەکەم لەبیرە، کوڕەکەی دیارە نۆك زۆر دەخوات، تووشی گێران دەبێ، قەبز دەبێ، چەند دکتۆری پێدەکات، هۆقنەشی لێدەدەن، نایە و نایە، لە ماڵی ئێمە وای گێڕایەوە:

بردم لە سەر کۆشی حەمە شێتم دانا کە لە سێکوانەکە دانیشتبوو، پشتە دەستێکی لە پشتی دا، خودا لە چاوانم بکات، ئەگەر در□ بکەم، دوو سێ شەقاو دوورنەکەوتبووینەوە، لە پێش دووکانی قەنەفڵفرۆشەکە فیڕاندی، دنیای نەهێشت، قەیسەریی سواخ دا، هەر بابا بوو کەپووی خۆی دەگرت و تیژ تێدەپەڕی.

حەمە شێت ئێستا بە کوڵ دەگری، شار گوێ لە گریانی حەمە شێت دەگرێ، شار لە گریانی وی دەترسێ، ئاخر هەر جارێ گریابێ مسۆگەر شتێ قەوماوە، گریانیش چەندی بەکوڵتر بێ، فرمێسکی چەندێ درشتتر بێ، قەوارەی قەومان گەورەترە، گریانی ئەو رۆژانەی حەمە شێت لە چ گریانان ناچێ، ئەو گریانە نیە کە عیزرائیل دابەزیبێتە سەر بانی پیاوچاکێ، سەردارێ، ، یان رێی گرتبێ لە سوارچاکێ، ناودارێ، یاخود حەمە دەڕنافیزێ، گازێ، سەرە چەکوچەك، دەمە کێردێك، بورغیەك، پەلە ئاسنێك لە جۆڕکەکەی دزرا بێ، حەمە شێت گچکەترین شتیان لێدزیبا، کەپووی لە ئاسمان دەکرد، فرمێسکی هەڵدەوەراند، گریانی ئەوجارەی جیایە، ئاسمان لە تەمەنی خۆی هەوری وای بە سەر زەویدا نەڕژاندووە، زەوی دڵۆپە بارانی وا درشتی نەدیتووە، گریانی حەمە شێت قەیسەریی هەراسانکردووە، قەیسەریی لە وڕێنە گرتووە، وەك دەستیان ل□ َوەشاندبێ وایە، قەیسەری پەرتە، قەیسەری تێکەڵوپێکەڵە، قەیسەری قسە هەڵدەبزڕکێنێ، بە قسەی کوڕەکەی پیر خدر بێ، بزانە لە قەیسەری چ روودەدا:

((مام خەلیل پیاڵەی لە دەست دەلەرزێ و لەبیریدەچێ باقی بداتەوە، هەیە پیاڵە بەپڕی دەمەونخوون دەکاتەوە، بۆنبڕەکە کەپووی لە ئیش کەوتووە، چ بۆن ناکات، زێڕنگر لە عەیار هەڵە دەکات، پەنیرفرۆش پەنیری کوێستان ناناسێتەوە، مەلای مزگەوتی گەورە میحراب نابینێتەوە، کورتاندروو شووژنی بە دەستەوەیە لە باتی بۆ کورتانی ببات لە رانی خۆی رادەکات، مسگر سەری لە پیشەی خۆی دەرناچێ، کۆتاڵفرۆش کەتان بە عەمبارەسۆت دەبینێ، تەنەکەچی و پەلەمێزچی چ لە پێشە خۆی نابینێ و بە چەکوچان وەرگەڕاوەتە سەر عەرد و لێدە و لێدە، گۆشتفرۆش نەرمك بە ئێسك دەفرۆشێ، بۆنفرۆش قۆلەنیا لە ئاو جیاناکاتەوە، پینەدۆز دوو پێڵاو لێکدی دەدوورێ، تەڕەفرۆش لە جیاتی دەسکە کەرەوز کیسەی پارە دەخاتە دەستی کڕیارەوە، کەوباز قەتێی لێبۆتە کەو، پەڕەچی سەری خۆی پەڕە دەکات، خمچی چ نابینێ شەرواڵی خۆی لە خم هەڵدەکێشێ، گۆزەفرۆش تا گۆزەیەك دەفرۆشێ دەی لە دەست دەشکێ، لەناو دە□□خانێ پیرێژنێ دەرپێیەك بە سەر

دەستیەوە و دەڵێ: کەوڵ، ئەو کەوڵیە هەرزان و تاڵان، رەژووفرۆش بانگدەکات: وەرنە پەنیران! تەڵە وفاقفرۆش دەڵێ: وەرە، تەڵە بە مشکەوە! لانکفرۆش: لانك بە منداڵەوە، تاقە کەسێ خوا لێی نەگێریبێ و وەك خۆی قسە بکات، ئەو کوڕەیە کە پێ بە کۆڵانەکانی قەیسەری گازدەکات: دەرمانی کێچ و ئەسپێ، سەد بەردە چەرخ بە درهەمەك..))
کوڕەکەی پیر خدر قەیسەریی ناو فرمێسکی حەمە شێتی وا نیشاندابێوە.
لەو رۆژانە هەر کێ حەمە شێت ببینێ و ئەزموونی دەگەڵ گریانی وی هەبێ، زاریش هەڵنەهێنێ، لە دڵەوە دەڵێ:
خودایە، ئەو کارەساتەی لەگەڵ فرمێسکی حەمە بە رێوەیە، سووکتری بکە.
بەڵام پلکە عەیشێ، مجێورەکەی سەید مارف دەڵێ: ئەو بەڵایەی لە لای خوداوە لە ئاسمانێوە بەربێتەوە، هەموو دنیا دەستی بداتە بەری، دەکەوێتە سەر عەرد و ناگیرێتەوە.
پلکە بەندبێژ کە ماوەیەك بوو لە بەند چووبێوە، بەندێکی خستە سەر زاری گەڵەك:

حەمە شێتی چەمبەری
نووربەخشەکەی قەیسەری
کەس نازانێ کێندەری
وەکی ژنان دەگری
حوکمەتێکت بەڵاگێڕ بێ
گریانت پڕ خێر و بێر بێ

بەلاشاوە، کۆڵان کۆڵان، ماڵ ماڵ بەندی بەندبێژیان دەگوتەوە، حەمەد مەستان کردبوویە گۆرانیەکی مەستانەش، لە دەو کەندێ و لە بن باران دەیچڕی، خۆ مام عەجەمی بابی تەیبی ئەو سەری گەڵەکێ کە بە ساڵ کەس گوێی لە دوو قسەی وی نەدەبوو، لە سەر بەردەبازی نزیك ماڵێ مە بە گوێی خۆم بیستم (حەمە شێتی چەمبەری)ی دەگۆتەوە، لە گەڵەکێ تەنێ شاتکە شێت بوو فشەی بە قسەی پلکە بەندبێژ دەهات:
پلکە حەبیب ئەگەر لەو شتێتتر نەبووبێ، لە گریانی حەمە شێتەوە، خێر و بێر دەبینێتەوە؟!
زستانێکی تووشە ئەو زستانە، لێرەوە تا قەیسەری سەرماوسێلە و بارانە، لەوێش گریانە، حەمە شێت گیرنابێتەوە، لەگەڵ دایکم لە ناو قەیسەری دەسووڕێینەوە، دەگەمە هەر سێکوانێ، هەر سەرە کۆڵانێ، حەمە شێت دەبینم، دانیشتووە و هۆڕ هۆڕ دەگریێ، باشە ئەو شێَتە بێ لەگەڵ ئێمە لە پێش ئێمە قەیسەری دەکات، باشە چۆن وا زوو ئەو هەموو کەل و پەل و ئاسن و پاسنە خڕدەکاتەوە و لە پێشە مە دەگاتە پێشە مە! گۆتمە دایکم:
دایە، ئەو شێتە لە هەموو جێیەکە.

دایکم دەڵێ:
کوا؟ من نایبینم!
ئای دایکم حەمە شێت نابینێ، ئەوە خۆشە! دیارە ئەو شێتە خۆی نیشانی هەموو کەس نادات، تا لە قەیسەریەوە گەیشتینە جێی ئامانە و سواربووین، بووینە جلەکەر، نزیك قوتابخانەی زێوەر دابەزین، باران لێینەکردێتەوە، گوێم لە گریانە، گریانی حەمە شێتە، سەر هەڵدەبڕم لە ناو بارانەوە حەمە شێتم دیت وا لەو بەر لەو جێیەی دواتر بووە (خانەی مامۆستایان) بە دیار ئاسن و پاسنەکانیەوە دانیشتووە، گۆتمە داکم:
حەمە شێت لێرەش هەیە
خستمیە بن عەباکەی خۆی، گوتی:
کوڕم، ئەوە چیتە، دەڵێی ترساوی!
گەیشتمەوە ماڵێش دەنگی گریانی حەمە شێت دەهات، لە ناو گریانەکەشی قسەکی کۆنی خۆی بە هەندێ دەسکاریەوە دەگوتەوە:
محەمەد، وەرە بگە ئۆمەتت، لە ئۆمەتت بەم..
((حەمە شێت دڵی نەتریوێنێ هیچ شتێ وا نایگریێنی)) ئەوە قسەی دایکە زڕنەبی دایکی کەرتکە چاوە، ئەو ژنەی هێند کووڕ ببۆوە بەر لەوەی پێی بخاتە سەر کۆسپی دەرگا، سەری کەپووی لێدەخشا، پەلە بەردت تێگرتبا، لەبەر کەپووی بە چ جێیەکی نەدەکەوت، کەپووی هێندەی کۆشکەیەك دەبوو، کوڕەزاکەی ناوی لێنابوو کەپوو کۆشکە، دەیگۆ:
نەنە، کەمێك خۆت قیتکەوە، با دار لاستیقێك لەکۆشکەکەی سەر لێوت بدەم.
دایکە زڕنەبیش گۆتبووی: هێندەی لە گریانی حەمە شێت دەترسم، نیو هێندە لەو خەونانە ناترسم کە بە بارینی بەفر و خۆکردنەوی غوردە و بەخشینەوەی گۆشت و بزربوونی تاکە پێڵاو و بیستنی زرمەی گەورەوە، دەیانبینم.
بە کۆشکە، کۆشکەی زستانە تووشەکەم بیرکەوتەوە، بەر لەوەی حەمە شێت بیقەوملێنێ، با تۆر کۆشکە بین، لەو زستانە ئەگەر بڵێم ئاسمانێك کۆشکەمان خواردووە، درۆ نیە، دنیا هێند سارد بوو، کۆشکە بە رەوە خۆیان بە ژۆرێدا دەکرد، وەها سەرمابردەڵە ببوون، بە دەست دەگیران، لەبیرمە بابم گرتنی کۆشکەی لێمان قەدەغە کرد، بەڵام بە دزیەوە هێرەمان پێدەکرد، ژۆرێ پێی کۆشکە دەبوو، دەرگەمان لە سەر دادەخستن، ئەو کونالکەیەی سەر دەرگاشمان دەگرت کە بابم بۆ پەڵەسێلکەی کردبۆوە، ئیدی دەبووە حیتەحیت و زیقەزیق و جیکە جیك و.. توورەگەیێ کۆشکەمان دەگرت، یان لە دەرێ سێرمان دادەنایەوە و پاشێلێ کۆشکەمان لە بن دەردێنا، دەبێت بڵێم من نەمدەوێرا کۆشکە

سەربڵم، بەڵام لە چاکردن و کەوڵکردن ئازابووم، ڕۆژ هەبوو مەنجەڵە کێشکەیەکمان دەکوڵاند، یان لە سەر سێڕێ دەمانبرژاند، ئەو زستانە کێشکە لە بڕان بوو، ڕۆژانە جەمێکمان گۆشتی کێشکە بوو، لە ماڵی خۆشمان نەبا، لە ماڵی فازیل ڕێحانە هەبوو، لەگەنە کێشکەیەکی برژاو یان کوڵاوی دەهێنایە سەر دەرگای حەوشە، لەگەڵ کەویارو تەیب وکچەکەی حەمەد مەستان و سێ چوارێکیدی وەردەگەڕاینە سەر کێشکە، لەبیرمە مێردەکەی دەلینگسۆر دەیگۆ:
کێشکە زۆر مەخۆن، دەنا دەفڕن.
حەمەد مەستان دەیگۆ:
قسەیتی، ئەوە نیە من بە چەڵاوەکەی بە ناو هەوردا دەفڕم.
حەمەد مەستان، حەزی لە چەڵاوی کێشکە بوو، کچەکەی دەیگۆ: ئەگەر کێشکەمان هەبێ، بابم دەڵێ: دەی کێشکەکان زوو بخۆن، چەڵاوەکەی بۆ من بهێڵنەوە.
لە گەڕەکێ کەم منداڵ هەبوو، راوە کێشکە نەکات و بە دوویدا شەقینەبێ، ئەرێ کێ بوو، گۆتی:
کێشکەش لە تاوی منداڵانی بەلاشاوە هاتە زمان و دەجریوێنێ ودەڵێ:
گۆشتم پارووەك نیە
خەڵك لە دووم شەقیە
تا گریانی حەمە شێت کارەساتی نەهێناوە، با لە بازاڕیش کێشکەیەك بخۆم، زۆر جار کوڵێکم بە سەر مەنجەڵێکەوە دەدی و لە ناو هەڵمێ بە سێ دەنگا گازیدەکرد:
کێشکەی کورای، کێشکەی کورای..
نازانم لەگەڵ کامیان بووم، داك یان باب، حەزم چووە کێشکە، پارەم وەرگرت، نێرەم گرت، زۆری برد تا بەرمکەوت، حەمە شێتیش بە دیار کێشکەی کوڵاوەوە راوەستابوو، هەندێ چەڵاوی بە سەر لەگەنەکەی دەستیدا کرد کە سێ چوار جۆر شیوی تێدا بوو، ئەوەیە (شیوی حەمە شێت) کە نێوی لە نێوان هەردوو زێ، زێی گەورە و گچکە لە سەر زارانە.
کێشکە بە تام بوو، چەڵاوەکەی لە خۆی بەتامتر، بەڵام تامی کێشکەی ماڵێ، کێشکەی ماڵی ڕێحانەی نەدەدا، دواتر پێکەوتم، ئەوەی لەوێ لە تەنیشت دیواری یانەی فەرمانبەران، ئەو یانەیەی بە دوو سێ پشکە گۆشت شاعیری ئەی رەقیبی کوشت، بە دیار حەمە شێتەوە خواردم کێشکە نا رەشێڵە بوو.
ئەو بەری ماڵێ کەسکدەچێتەوە، تا چاو بڕکات کەسکاییە، لە ماڵێ مە لە سەر بانێش گیا دەڕوا، لە سەر دیواری حەوشە گیا دەڕوا، گەنم دەڕوا، لەو بەری کەندێوە ماڵی ئێمە دەتگوت بەهارە، لە سەر بانی ئێمە بەهار زوو دەهات، هێشتا نەورۆز نەهاتووە، دیارە بەهار لە

ڕۆیە، بەڵام گەیشتۆتە ماڵی ئێمە، کاک مەجید ئەو پیاوەی دەتگوت هەر ئێستا لە پاکەت دەرهاتووە و بای پێنەکەوتووە، ماڵیان لە ئیسکان بوو، دەیگۆتە بابم:

خانووی قوڕ ئەوەی خۆشە، سەر بانیشی چیمەنە.

گوێم لێیە کاک مەجید دەڵێتە بابم:

تێکچوو، دەروێش، تێکچوو، خراپ تێکچوو.

بابم دەڵێ:

کاک سەید، ئەوەی هەبوو، هەموو چوو.

دایکیشم دەڵێ:

گریانی حەمە شێت لە خۆڕا نەبوو.

چ لەو چوو و تێکچووە تێنەگەیشتم، تا مێردی دەلینگسۆر نەیگوت: ((نە پێشمەرگە ما، نە جاش هەر کەسە لێ ماڵی خۆی)) من نەمزانیبوو شۆڕش بە سەر خۆیدا رووخابوو، هەر پێشمەرگەیەکی کەوتبووە جێیەکی، ئەوەتا قل قل، دوو دوو، سێ سێ، بێ چەک، بە سەر و ریشی تۆزاویەوە دێنەوە، بێ سڵاوکردن بە کۆڵانا نێدا دێن، سەر بڵند ناکەن بە ئەسپایی دەرکەی حەوشە دەکەنەوە و نایەنەوە دەرێ، هاتنەوە ئەو پیاوانەی پار ئەو دەمە لە تاریکی و بە چەکەوە شاریان بەجێهێشت، ئەوەتا ئێستا بە رۆژی رووناک، بێ چەك هاتنەوە، پیاوانی گەڕەك هەموو هاتنەوە، قل قلە نەبێ ئێستاشپێوە نەهاتنەوە: قادر شێڕەبی، کوڕە قۆزەکە، سەعید، کوڕەکەی ماڵێ لە حەسارێ.

خەڵك حەپەسا، هەبوو چاوی خۆی هەڵدەپشۆوا، پێیوابوو خەونە، هەبوو بە پەرجووی دەزانی، دەیگۆت:

چیایەکی گەورە لە سەفین گەورەتر، لە چاوترووکانێك ببێتە هەڵم و بە ئاسماندا بچێ، موعجیزە نەبێ، ئەدی چیە؟!

هەبوو دەیگۆت:

من مەلا مستەفا بناسم، شتێکی لە بن سەرە، بە هەوەنتە ئەو خەڵکە بەرەڵلا ناکات، هەر دیتت شتێکی کرد بە خەیاڵی کەسدا ناچێ.

لە وەڵامی ئەو قسە، هەیە دەڵێ:

لێ خۆت وە بێڵێ، ئاردی ناو دێك خۆناکرێتەوە.

گەورە و درشت کەوتنە جووندانێ:

شای قووندەر، شای ناکەسبەچە، ئەوەی بە سەر هێناین.

جەزائیر، جەزائیر، ئەە! بەر بوومەلەرزە بکەوێ و پشیلەیەکت دەرنەچێ.

هەموو خەتای گای بنەیە، ئەمەریکا، ئەمەریکا، ئەوە سەودا بە دنیاوە دەکات، دەك دەریا هەستێ و نوقمت بکات.

سەدام، سەدام ئەو مل رەشەی تەنیشت حەسەن بەکر، دەك لە بن قەنارە بتبینم.

شاتکە شێت دەڵێ:
هیچتان هێندەی حەمە شێتی لێنازانن، بڵێن لەو بپرسن.
بەر لەوەی بزانین لە کن حەمە شێت چ باسە، قسەیەکی پیری سوارچاکانم بیرکەوتەوە، چوومە سەید مارف، گۆڕستان یەك پارچە سەید مارفە، کەسك کەسك، کەسك دەچێتەوە، سەر گۆڕی پیری سوارچاکان بستێ گیای لێ رواوە، تازە فێری خوێندنەوەی فاتیحا ببووم، فاتیحایەکی رەوان و بێ گرێم بۆی خوێند، دوای فاتیحا لێمپرسی:
ئەرێ، باپیرە، ئەتۆ نەتگۆ، دنیا بۆ زەنگار لە پێیانە؟
پیری سوارچاکان زۆر جار دەیگۆ:
من لە باپیرمەوە بیستوومە، دنیا بۆ زەنگار لە پێیانە، زەنگال لە پێش کەس نیە جگە لە کورد.
پرسیارەکەم دوو سێ جار گۆتەوە، وەڵام نەبوو، دەستم بە تۆبە تۆبە کرد:
تۆبە، خوایە تۆبە، گووی سە و بەرازانم خوارد، ئەمن کوو پرسیار لە مردوو دەکەم! لەو دەمە لە خوارەوە کەسێکیان دەخستە گۆڕەوە، بابیشم خاکەنازی بەدەستەوە بوو، نەیدیتم، بابم لە ماڵێ قسەی هێنایە سەر مردووەکە:
قاسم لە سەردەمی کەریم قاسمەوە پێشمەرگەیە، تازە هاتێتەوە، لە دوێ ماڵێ کوژراوە، هەندێك دەڵێن: کوژراوە، هەندێك دەڵێن: بە دەستی خۆی خۆی کوشتووە، کەس تێناگات.
ئێ، ئێستا با سەرێك بە قەیسەریدا بکەین و بزانین حەمە شێت چ دەڵێ:
ئەگەر شوانایەتی نازانی لێ دەیکەی؟!
ئەوە کێیە شوانایەتی نازانێ؟
مێردی دەلینگسۆر دەڵێ:
دیارە کێیە، لە مەلا مستەفا زیاتر کێیە، ئەو نەبوو رێیشت و دنیایەك پێشمەرگەی بەرەڵلا کرد! دە بڵێن لە حەمە شێت بپرسن بزانن مەبەستی ئەو نیە؟!
لێیاندەپرسی، بەڵام حەمە شێت دەیگۆ:
ئەگەر شوانایەتی نازانی لێ دەیکەی؟
هەرچی مێردی دەلینگزەردە دەڵێ:
نا، حەمە شێت، مەبەستی ئەحمەد حەسەن بەکرە، ئەو تێکبەردەرە، کورد و عەرەبی تێکبەرداوە، شەڕ و شۆڕ دەنێتەوە، نازانێ وڵات بەڕێوە ببات، حەمەشێت مەبەستی حوکمەتی عێراقە، دەبێ لە حەمە بپرسن..
لێیدەپرسن، حەمە دەڵێ:
ئەگەر شوانایەتی نازانی لێ دەیکەی.
هەرچی حەمەد مەستانە دەڵێ:

ئەنگێ هیچ لە مەبەستی حەمە شێت تێناگەن، با من پێتان بڵێم مەبەست لە شوانەکە کێیە؟
یەکێ دەڵێ: کێیە؟ دە بڵێ.
حەمەد مەستان دەڵێ: شوانەکە خوایە.
هەموو:
ئەستەغفیروللا، کاکە ئەتو عارەقەکەی دەخۆیەوە بخۆوە، بەڵام لێ کفران دەکەی؟
حەمەد مەستان دەڵێ:
ئەنگێ چ لە قسەی خودا و پێغەمبەر نازانن، باشە نەتانبیستووە، گێڕانەوەی کفر کفر نیە؟
هەندێکیان گۆتیان: بەرێوەلێا
حەمەد مەستان:
ئێ، منیش قسەی حەمە شێتم لێتان گۆتیتەوە، ئەو دەڵێ، خودا شوانێکی باش نیە، ئاگای لە کوردی مێگەل نیە، لە هەموو لایەکەوە گورگ تێیبەربوونە و بە خۆشی لە سەر بەردەك دانیشتووە و بە گۆچانەکەی لە سەر خۆڵپێکێ ژمارەی گورگخواردووان دەنووسێ، دە بڵێن لە حەمە شێت بپرسن، ئەگەر مەبەستی خودا نەبوو، ئەمن واز لە عەرەق دێنم.
کەسێ دەچێ، لە حەمە شێت دەپرسێ:
ئەرێ مەبەستت لە شوانەکە خودایە؟
حەمە شێت کەشکۆلەکەی هەڵدەگرێ و چ ناڵێ.
قسەکەی حاجی میزرای کوتاڵفرۆشیشم بیرکەوتەوە، گوتبووی:
من لە سەردەمی قاسمەوە حەمە شێت دەناسم، ئەو شێتە لەوەتەی هەیە دانوولەی دەگەڵ حوکمەت ناکوڵێ، دنیا چەپڵەی بۆ کەریم قاسم لێدەدا، ئەو تیرو توانجی تێدەگرت، ئەو شێتە لەگەڵ هیچ حوکمەتێ هەڵناکات بە حوکمەتی ئاسمانیشەوە..
ئەرێ فاتم دەڵاڵ بوو؟! وا بزانم ئەو بوو، ئەو ژنە پارچە عەردە کەنار کەوتووەکانی گەڕەکی بەلاشاوەی دەفرۆشتە خەڵکی، دوایی بەبیرمبێنەوە، هەندێ گوتە و گرتەی فاتمە دەڵاڵ نیشاندەدەمەوە، ئێستا بزانین لە بارەی حەمەوە داخوا چ دەڵی:
لە حەمە شێت گەڕێن، چ دەڵێ، با بڵێ، ئەنگێ لە خودای بپاڕێنەوە، ئەو شێتە دەست بە گریان نەکاتەوە، خودا ساردتر نەدا.
ئەکرەم ئەو پیاوەی بۆ بۆنێ نەدەچووە ئاودەستێش، لەگەڵ خۆشی دەخەواند و بۆنێکەی لە ژنەکەی خۆشتردەویست، ئێستاش قەڵەمب[illegible]کی لە بەڵکێ نیە، ژنەکەی دەڵێ: شەوان بەرچیغەك دەگەڵ خۆی دەخەوێنێ.
ئێ، ئەکرەم بۆنێی پێش گریانی حەمە شێت و ئەکرەم بەرچیغی دوای گریانەکە دەڵێتە ژنە شەلە دەڵاڵەکە:

لەوەش خراپتر! لێ خودا دەیهەوێ چمان بە سەربهێنێت؟ بەرچیغمان لە قوونێ ببڕێت! حەمە شێت با بگریێت، وەك دایكی قادری شێڕەبی بگریێت، خوداش چی لە دەستدێت با بیكات، منەتی نەبێت..
بابم دەڵێ: ئەكرەم، هێواش هێواش، بە ناو مەكەوە، چ بە حەمە شێت دەڵێی بڵێ، بەڵام بە گژ خودادا مەچۆ، دەنا بەرچیغەكەت تێدەبڕێ.
شاتكە شێت گۆتبووی:
ئەكرەمێكە وا دیارە زۆر بەو ئاشبەتاڵە تێكچووی، لە منی وەرگرە، هەر دیتت شێڵش لە سەری سەفینێ دەستی بە تەقە كردەوە.
شاتكە شێت بەو قسەیە شێتایەتی خۆی بە بەلاشاوە سەلماند، هەموو پێیپێدەكەنین، حەمەد مەستان نەبێ، گۆتبووی:
قسە لە سێ كەس وەرگرن: سەرخۆش، منداڵ، شێت.
لە ناو ئەو قسانە ئاشبەتاڵەكەی زاری شاتكە شێت بۆ من زۆر تازە بوو، لە ئاشەكەی بەلاشاوەش ئەو وشەیەم نەبیستبوو، بەو واتا و مەبەستەی شاتكە شێت بەكاری هێنا و دواتریش خەڵك خستیانە رستەوە، گریانەكەی دایكی شێڕەبیش تازە بوو، كەس وەك وی نەگریابوو، ئەو دەمەی هەواڵی مەرگی شێڕەبیشی پێگەیشت وا نەگریا، حەمە شێتیش وا نەگریاوە، ئەوەتا پرچی كردۆتەوە، قوڕی بەلاشاوەی لێ هەڵدەسوێ، گریانێ دەگاتە ئەو پەڕی، هاواردەكات:
شێڕەبیم چوو، لە تێڕ شێڕش چوو، تازە خواش خوێنی وەرناگرێتەوە، حەمە شێت، بگری، وەك من بگری، با دنیا بن ئاو بكەوێ.
كەمێ لە حەمە دووردەكەومەوە و سەرێ لە زێوەر دەدەمەوە، لێ خەونێ هەیە بەوەوە، حەزم لێیە بیگێڕمەوە:

تانیا, تانیا تۆ لەكوێیت؟... ئێدیب نادر

بەر لەوەی بمرێت گوتی: فایق..فایق, من وەكو سەگێك دوای خاوەنەكەی بكەوێت, ملكەچانە چارەنووس جێ پێی خۆی پێ هەڵگرتم. ویستم بیر بكەمەوە, بەڵام خەم و كەسەر هاریكارم نەبوون. لە پەنجەرەكەوە بۆنێكی سەیر هورووژمی دەهێنایە ژوورەوە و لەگەڵا دوا تیرێژە داهێزراو و سستەكانی ئەو عەسرە درەنگە ئاوابوون شانازی بە ئێوارەیەكی زستانیی سپی دەبەخشی, بە دەنگێك كە هەر خۆم گوێبیستی

بووم وتم: خۆزگە مردن گەیشتن بوایە بە ماڵی خەونەکان, ئەو خەونانەی…بەهەرحاڵ, مادامەکێ دوورگەیەکە کەس لێی نەگەڕاوەتەوە و هەتاهەتایی تێیدا دەمێنینەوە, دەبێ خەونی هەتاهەتایی بیڕازینێتەوە..نەیسە, لە ژێر باڵی تاریکییە لووتبەرزەکەدا ڕاسپاردەکەی خۆی ڕاگەیاند, تا بڕێی بە ئاستەم گوێی پێدەکرا, دەیەویست بە دەفتەری یاداشتەکانییەوە, بە دەفتەری گوناهە کانییەوە, هەر وەکو ئەو ناوزەدی دەکرد, بە دەفتەری هەناسە سارد و ناکامەکانییەوە, کۆکەرەوەی ئەو وشانەی نیشتیمانێکی لەکیس چوویان دەڕسکاندەوە, بێ, بێ هەتاهەتایە بەرەو ئەو دوورگەیە بەڕێ بخرێت.
وتی: درەنگ, زۆر درەنگ درکم بەوە کرد کە لە دانی دنیا تەنها و تەنها خودانی ئەو تۆزە یادوەرییەم, تازە چۆن بڵێم مەیسەر دەبێت قەرەبووی گوناهەکانی ئەو بە هەند وەرنەگرتنەی ئەوسا بکەمەوە؟!
بەڵام بەچی دەیتوانی لێیان پاقژ بێتەوە؟
درەنگ, زۆر درەنگ زانیبووی, کە نەدەبوو دەستبەرداری ئەو نیشتیمانە بێت, نەدەبوو بە تاقوتەنیا بەدوای خۆدا جێی بهێڵێت, هیچ نەبێ لەوە پەشیمان بوو کە هەوڵی نەدابوو لەگەڵا خۆیدا پەلکێشی بکات تاکو بیرەوەرییەکانی نەوەستن و ژیانیشی لەوێدا نەپسێت!! چونکە دەفتەرەکەی لەو خاڵە تۆخە بەولاوە پیتێکیشی تێدا بەرچاو نەدەکەوت.
ئەو ڕۆژانە, توانای جموجووڵی کەم ببووەوە, بەڵام لە گەڕان نەکەوتبوو, بە پێ: بەردەم نەخۆشخانەی جمهوری, تا نزیك پارێزگا, بە لای بەڕێوبەرێتی ئاو و ئاوەڕۆدا ڕۆیشتبوو, ئینجا لێژ لێژ گەڕابووەوە جادەی ئەتێەس, بە ئەحمەد ئاغادا چبووە قۆرییە, گەڕابووەوە شەقامی جمهوری, بەلای ئوتێلی سەمیرئەمیسدا گەیشتبووە سەر کۆڕنیش, بە پردەکەیشدا ئەوبەری کردبووە ئامانج, لای ماڵەکەی ئەوسایان, کەچی سەرپاکی گەشت و منەکردنەکانی چرووك دەرچبوون..

پێشتر قەتاوقەت لەوە تێنەهزری بوو ڕۆژێك لە بەتانییەکەوە دەپێچرێت و..بەڵام کە دکتۆر دی جەی پێی گوت: بیمارییەکەت کوشندەیە, ئەوپەڕەکەی هەر دوو ساڵا هەناسەت دێت و دەچێ..جا بۆیە بارگە و بنەی خۆی پێچایەوە و گەڕایەوە تا لە شارە ئەفسانەییە دوورەدەستەکەی بچێتە ناو سوباتی جاویدانەوە. نامە جوان پێچراو و قەدکراوەکانی من و دەفتەرەکە و سیانزە نامە داهێزراوەکەی تۆیش کە هەر بە لێشاوی شینباوی ڕووبارێك دەچوون کە هەرگیز ڕەوتی خۆی لێ گومڕا نابێت و نازانم چی دیکەیشی خستبووە توێی جانتا سەرشانییە شین ئاماڵە “فیتنێس فێرست”لەسەر نووسراوەکەی و ڕێی دووری

گرتبووەبەر. ئەو ئێوارە مەیلە و خەمگین و مەلوولە هەستی خۆی ڕاگرت, لەناو سینەیدا, گوێی لە زڕە و زایەڵەی وردوخاشبوونی شتێکی ناوازە کرد, ئازار چاوی تواندبووەوە, لە مۆبایڵەکەیدا بەدوای ژمارەکەی نیهادی برایدا گەڕا, چاوەکانی کەشەنگ و دڕیشی ملکەچی بێباریی ببوو, هیچی بۆ نەدرکاند, هەر پێی گوت: تاسەی بینینی منداڵەکان تەنگیان پێ هەڵچنیووم. ئەویش بێدەربەستانە گوتی: با ئۆتۆمبیلەکە لە ناوچەی پیشەسازی بێنمەوە, سەردانیت دەکەین..هێندەی دی دڵی گوشرا و دنیای لا ڕەش تر بوو, دەنگی ناڕەزاییەك لە ناوەوەیدا خرۆشا و تا گەیشتە دەرەوە وەکو دوا هەناسەکانی ئاوزینگدەرێك کزکز هەڵگەڕا: چیم بێت نەکرد؟! ئیدی دەستبەجێ ڕەشمەی گریانێکی بە کوڵا بەرهەڵدا بوو..دوای قەدەرێك بەسۆزەوە گوتی: کەی دنیا وابوو؟! ئەگەر بمزانیبایە بۆ چوونە ژێر گڵیش نەدەهاتمەوە ئێرە!! بەڵام تازە چی؟
ئێوارەیەکی تابڵێی نووتەك لە چاوماندا خۆی داڵدەدا, بە بێ هێزییەکی ئیفلیج ئاساوە هەستا, گڵۆپەکەی دایسان و دیوارەکە بوو بە گۆچان و بۆ لای نوێنەکان بردی, لە توێی دۆشەکێکی ئیسفەنجی تەنك هەڵگەڕاوی ژێری ژێرەوەدا دەفتەرەکەی دەرهانی, بزەیەکی بە گیانەڵا لێوڕێژی لەسەر لێو وشك بوو, وەك ئەوەی گاڵتەجاڕانە بە خۆی بڵێت: ئێ خۆ پارە نییە, بۆچی ئاوها لە توێی ئەو نوێنانە تەقەتت کردووە, جا کێ بە تەنگ دەفتەرە کۆنێکەوەیە کە شێ تەنگی پێ هەڵچنیووە و بزڕکاندووێتی؟ ئەو سەرکێنەیە ئازارێکی قامچی گەیێنی بە دەروونیدا پەرش وبڵاوکردەوە, هێواش هێواش بەرگەکەی ئاوەڵا کردەوە و کەوتە ورەوور, وەك بڵێی دووبارە لەو پێوەندییە کورتخایەنەدا ئامادەبێتەوە, کەوتە هەناسەدانێکی ئاسایی و جۆشێکی ساختەی تێگەڕا, وەك ئەوەی جارێکی کە تووڕهەڵدرابێتە ئەو سەروبەندەی ئەوسا..

بەر لەوەیش بە نشێوی سەرهاتەکان شۆڕم بکاتە خوارەوە, بوو بە خانەخوێی گریان. سەیر نەبوو, چونکە دەمێك بوو دەمزانی ئەوانەی کە نزیکبوونەوەی مەرگی خۆیانیان لا ئاشکرایە, زوو زوو دەستەویەخەی گریان دەبنەوە, تەنانەت تا دەمرن بە بارتەقای هەموو تەمەنیان فرمێسك شاباش دەکەن..ئیتر باسی ئەو ڕۆژەی کرد کە لە پێچەکەی دادگای گەورەی شار و سینەما عەلەمێنی خوالێخۆشبوودا بینیتی, بەو کووچەیەی کە نانی جۆ و ترشیات و گیراوەی فەلافل و شتی تریش دەفرۆشن وەك تارمایی ونبوویت, مەراقی دۆزینەوەت سەرلەنوێ خرۆشاندی, تینوێتییەك لێوەکانی کرد بە سنووری زراوێکی وشك هەڵگەڕاو, بەڵام تێهەڵچووەوە و گوتی: دەتگێ دێوەزمەیەك مێخی ناو

ئێسکەکانیان هەڵمژیم و جووڵانەوەی ئەو هەموو ساڵەی لەیاد بردمەوە، کەسیرە بووم، وەك ئەوەی تەنێك یان شتێکی کۆەك بم، نەکارام یەك مللیمەتر چییە ببزوێم.. بیرم کردەوە، کەواتە ئەو هەموو ژنەیش کە کەوتنە نشێوی ژیانمەوە پێیان نەکرا کاڵی بکەنەوە، ئەمە ئەگەرچی چرکەساتێك درێژەی کێشا، کەچی بەقەدەر ئەبەد بێکۆتا بوو، ئای! ئەو شتە بێکۆتایانە لە ژیانی مرۆڤدا چەند کەمن! ئیتر هاتمەوە سەرخۆ و بە هەڵەداوان بە هەموو ئاقارەکاندا کەوتمە چاوگێڕان، بە یەکە بە یەکەی دوکانەکاندا سەرم بردە ژوورەوە، لێ هوودەیەکم دەستەبەر نەکرد..دەستێکی نیگەرانی بە جڵدی دەفتەرە ماندووەکەدا هێنا، وەك ئەوەی دەست بەسەر گژوگیایەکی نەرمونۆڵدا بێنێت، هەستی کرد دەفتەرەکەی ئەو بەهارەیە کە بە درێژایی ئەو ساڵانەی دەربەدەری و تاراوگەنشینی ئارەزووی کردووە لە تانوپۆی ژیانیدا دەربکەوێت و هەرگیزیش دەرنەکەوتووە.

ئەو شەوە کە بینیم، شانەکانی لارلار ببوونەوە، دەتگۆ تابووتی خۆشەویستێکیان هەڵگرتووە، کاتێکی زۆر گوزەرا بەر لەوەی بڵێت: من بێهوودە بەو کۆڵان و شوێنانەدا دەگەڕێم کە پشتم تێیان کرد و هەموو شتێکیش هەر ئەو کاتە لەبارچوو! چۆن نەمزانی؟ کە من لێرە ڕۆیشتم ئیتر هەموو شتێکم مرد، تەنها و تەنها حەسرەتە حەوت ڕۆحەکانم نەبن..چۆن درکم بەوە نەکرد کە بڕیاری وا بەردەوامیی بە گەمەکانی سەرنوێشت دەبەخشێت، چۆن؟

زۆری نەخایاند تێفکرینی زۆر چڕوپڕ بووەوە، سەرزەنشت بوو بە دڕندەیەکی برسی و چاوی لێ زەق کردەوە. ئاخۆ چۆن ژیان و ئەو پەنجا و سێ ساڵەی تەمەنە بابردەڵەکەی لەو یادەوەرییە بێدەنگانەی سەر لاپەڕەی دەفتەرە شەکەتەکەی بنە و بارگەیان خستبوو؟ ئەو چەند مانگە ئاوێتە بە ترس و لەرز و چێژ و خۆشی خۆدزینەوە لە کامێرای پیسی ئیرەیی کارەکان و ژاوە و پڕاوپڕ لە ژیانە و سەردەرهێنانی ئاژوەری ئۆتۆمبیلەکان و فیکە کێشان و هۆڕن لێدانیان هەر تەنها لەبەر ئەوەی دوو دەستی شەرمن چبوونە کلیلە، دوو ڕەوە پەنجە نەختە یارایەکیان تێگەڕابوو ڕەشبەڵەك بگرن..لە هەموو شتێك شۆلگیر تر بوو! چما قەتاوقەت ئەوەی لەیاد نەپەنی دەبوو کە چۆن شوفێرێك وتبووی: کچێ ئەو کێسەیە چییە تۆ بەگەڵی کەوتووی، وەرە بە شەرت لە بەرزترین ترۆپکەوە دنیا ببینە..ئەوە ئاوڕێك بوو لە ژیانی خۆی دایەوە و هەر تەنها ئەو چەند مانگە لەناو پانتایی یادیدا قورسایان بۆ گەڕایەوە، لەناو ڕابردوویەکی بە کوێرەوەری و جەنگ و سەربازییەکی ڕۆحکێش قانگدراو، بەڵێ! ئەو چەند مانگە بێهاوتایەیان تەفروتونا کرد و تەنانەت نەیانهێشت توانای بیرلێکردنەوەیشی بمێنێت..ئەوەتانێ کە دەچێتەوە ناو مەزرای یادوەرییەکانی لەپشت

خۆیەوە زیوانی سیی ساڵا ئاوارەیی و سەرگەردانی و تاڵاو چەشتن دەدوورێتەوە، نازانێت هۆی ژن نەهێنانی بۆچی بگێڕێتەوە، ئەی هاوسەرنەگیرییەکەی تۆ، لەبەردەم ئەویشدا دۆشداماوە! دەیەوێ بە ڕستەیەکی سادە خۆی قایل بکات، لەو ڕستانەی کە لە فیلیمەکاندا دەربارەی خۆشەویستی دەوترێت و تا ئەوپەڕیشی سوواون، کەچی..ناتوانێت.

ڕۆحی خەریکبوو یاخی دەبوو. هەستی کرد گریانێکی ڕانەگەیەنراو لە هەوکیدا دێت و دەچێت، تەماوی بە هەنسك وتی: پێم وت وەرە با بڕۆین..ئەگەر لەگەڵمدا بهاتبایە نەماندەهێشت قەدەر لەسەر حسێبی ئێمە بەردەوامیی بە ستەمەکانی خۆی بدات. ئیدی بە چاوی لێڵەوە لەو دەفتەرەی ڕوانی کە بە کەشکۆڵی شاعیرانی سەدەی نۆزدە دەچوو، دەستخەتی شپرزەی خۆی شەیدایی ئەو کاتانەی هێنایەوە یاد، بەر لە هەر شتێك سەیری بەروار و مێژووەکانی کرد، کە ئاماژەیان بە دوا ساڵی پەیمانگای…و سەرەتای بە سەربازگرتنەکەی دەدا. کونە لووتەکانی نەختێك گوشاد بوونەوە، دەیەویست بۆنی شتێکی سەیر و سەمەرە بکات، شتێك بە هاڵاوی ئەو وشانە بچێت کە ئەشق بەرزیان دەکاتەوە، ئەوانەی کە لەبەردەم ئەشقدا ئەرکەکانی خۆیان بیردەچێتەوە و دەبنە بۆسۆیەکی خالیس و پەتیی..بەڵام هیچ بۆن و بەرامەیەکی جیاوازی هەڵنەلووشی، چونکە ساڵە دەعجاو و شێواوەکان ڕوخساری یادوەری و شتەکانی هەناویشیان شەمزاندبوو، بۆیە بە تاسووقەوە، بە ئەڵهاوە کەوتە ناو یاداشتەکان، قەت هێندە بە سەنگو سووژ نەببوو، ئاکام بۆی دەرکەوت ئەمانە هەمووی هینی تۆن، تۆ..ئیدی پڕ بە دەم هاواری کرد: تانیا، تانیا تۆ لەکوێیت؟

ئەو شەوە درەنگێ قۆڵی چەپی سڕییەکی نامۆ داپ□شی، دەتگۆ بە سکڵا داغ دەکرێت، وێڕای ئەوەیش ئەو دوانیوەڕۆیەی بە بیر هاتەوە کە لە سەر پردەکەی خەباتەوە دەڕۆیشتن پێی وتی: ئەمشەو بە ڕادەیەك دڵم توند و بێبار بوو، وەك بڵێیت ئاگردانێکی لە پۆڵوو تژی بێت، هێندەی نەمابوو دان بە شتێکی ناخانە بنێت، وەلێ دەستبەجێ قسەیەکی باوکی لە ئاوەزیدا زرینگایەوە، دەستوبرد هەنسکەکانی پەردەپۆش کرد، تۆ لە ناخیدا هەستت بە ململانێیەك کرد، بەڵام وەکو کۆسپێك بەسەریدا بازت دا. ئەوەت بۆ گێڕایەوە کە چۆن لەبەر داڵغەلێدان خاڵت سزای داوی و کۆمەڵێ جلوبەرگی پێ ئوتوو کردوویت،کە قۆڵت هەڵماڵی جێگای هەڵقرچان و بە ئوتووەوە چزانی پێوە دیار بوو، وتت: جارجار کە قووڵا بە هێدمەدا ڕۆدەچووم، زەفەری پێدەبردم، منیش لە دنیاکەی خۆمدا دەستی تۆم گرتبوو بەرەو فێنکاییەك دەڕۆیشتین. ئەوە دانپێدانانەکەی تۆ بوو، بەڵام ئەو، ئەو درۆی لەگەڵا ترپەکانی خۆی و بەتڵەکانی ئەو چەند شەوەی پێشوودا کرد کە شایەدحاڵی ئەو شیفتە

بوونە ناوازەیەی بوون, کەچی قسەکەی باوکی بوو بە بەربەست, نەیشیزانی بۆچی متمانەی بەو گوزارەیەی باوکی کرد کە زوو زوو دەیگوت: هەموو شتێکت بۆ ئافرەت مەدرکێنە..تاڵییەکی کتوپڕ وەکو لیك زایە ناو دەمی, خۆزگەیەکی دیکەی خواست, وەلێ کارلەکار ترازابوو, تازە نەیدەتوانی هیچ شتێکی ئەو تێپەڕیووە بگێڕێت..چونکە هەستی کرد پەیکەرێکی کۆنکریتییە و لە قاڵبێکی وادا داڕێژراوە ئیتر هیچی لەگەڵدا ناکرێت. حەزی کرد دەمەتەقێیەك لەگەڵا باوکیدا بکات, پێی وتم: فایق..فایق, سبەینێ بمبەرە سەرقەبران. لەوێ کەوتە سەرزەنشت و دەردەدڵا, زێوانەکە لە دوورەوە دەرکەوت, چنگ لەسەرشان بەرەو ئێمە هات و یەکسەر وتی: دەمێکە کەسم لەسەر ئەم گۆڕە نەدیتووە, باش بوو بینیتانم, ئەگینا, تەماشا چۆن چۆنی تلیساوەتەوە, ئەو قەبرانەی کە لەو حاڵوبارەدان سەرلەنوێ هەڵدەدرێنەوە و مردووی تازەیان تێدا دەنێژرێت, ئەگەر دەتانەوێ وای لێ بەسەر نەیەت نۆژەنی بکەنەوە, چونکە جێگای تر….ئەو قسانە زۆر گوێیان ناڕەحەت نەکرد, چونکە سوور دەیزانی ڕۆح پاش دەرچوونی ئیدی هیچ پەیوەندییەك بەم دونیایەوە بەرقەرار ناکات.

کە هاتینەوە, تا درەنگانێ هەر لای بووم, دیسانەوە خۆی ڕادەستی شەپۆلەکانی دەریا خەیاڵییەکەی ئەو وشانە کردەوە کە ڕووپەلە ڕەنگ میزاوی و داهێزراوەکانی یاداشتنامەکەی کردبووە ئاسمانێکی پاییزی و کەوتبووە ژێر سێبەری..بە قورسیی لاپەڕەکانی هەڵدەدایەوە, لاپەڕەکان هەر بە چەرخی ئەو گالیسکەیە دەچوون کە بە ڕێگایەکی تابڕێی دژوار و بەردەڵاندا دەگوزەرا, چونکە لێوانلێو بوون لەو شتانەی تەنانەت ترپەکانیشیان هەڵوور دەکردەوە, هەناسەکانیشیان دەخستە بەردەم کۆسپی بێڕادە و وایان لێدەکرد بگەڕێتەوە ساتەوەختی نووسینی ئەو وشانە, ئەو وشانەی کە لە یادی ئەودا دووبارە یەکیان دەگرتەوە و دەبوون بە دیمەن, بە کردار, بە وێنەی جووڵاوە و دەیان گێڕایەوە نێو ڕووبەری ئەو ڕابردووە زیندووەی لەمێژ بوو جێی هێشتبوو. ئیتر گەیشتە پەرەگرافێك کە شوێنێکی مەحاڵی ئەوتۆ بوو هەموو شتەکانی لە وەستان گرێدابوو, ئەوە دنیای پەیگیری ئەوبوو, دەتگوت نەخشەکەی لەبەر دەستیدا داڕێژراوە و قەت لێیا نەدەهاتە بەر دیدەی..وەك ترووکە ترووك, وەك جووڵانەوەی پێڵوو, وەك, وەك.. ئاشنایان بوو. شتێکیش نەبوو ئەو دەرەنجام, یان تێڕامانەی ئاوەژوو بکاتەوە و وایلێبکات ئەو ئاسەوارانەی پێیەکانی خۆی نەناسێتەوە..ئەگەر وابا, ئەوا دەبوایە نکووڵیی لە خۆی بکات, ئەگەر وابا, ئەوا کەسێکی دی دەبوو , نەك ئەوەی کە هەمیشە بووە. چاوێکی دیکەی بە نێو پیتە یەکانگیرەکاندا گێڕایەوە, هەستی کرد

ئەو وشانەی بە نووکی قەڵەمێك نووسیووە خەنجەرئاسا ویستوویەتی دڵی مەحاڵی پێ ئەنجن بە ئەنجن بکات, بەڵام..هەستی کرد بووە بە لەمێکی بێسنوور, بە تینووێتییەکی لەڕادەبەدەرەوە هاواری لێ هەستا: فایق..فایق, یادت نەچێ بەر لە…سێ جار بە تەپپەی مەلا عەبدوڵڵاو بەئاقاری ئەوبەری خاسەدا گەشتم پێبکە..ئاخر ماڵی خوا هەمیشە لێرە بووە..بمبەرە ئەوێ, ئەوێ..تانیا , تانیا تۆ لەکوێیت؟ تانیا من هەرگیز نەژیاوم نا, نەژیاوم..ئیدی گریانێکی شارراوە هاوارەکەی تاساند و بەر لەوەیش خۆی ڕابگەیەنێت کەفێك ئەو وشانەی سڕییەوە کە لەسەر کەناری ئەو ژیانەدا نووسرابوون کە من بەتانییە کەم بەسەریدادا.

ئۆکتۆبەری 2013: لەندەن

ڕیفراندۆم ڕێگایەک بۆ درێژکردنەوەی پرسە نایاساییەکان … ئامانج کەریم

گەلی کورد لە مێژە ئامانجی گەشتن بە کیانی سەربەخۆی هەیە و لەو پێناوەیشدا چەندین شۆڕش بەرپا کراوەو ئەم گەلە باجی سوری ئێجگار زۆری داوە چەندین سەرکردەو پارت و ڕێکخراوی کوردی کاتێک هاتونەتە کۆڕبەندی خەبات بێ گومان دەوڵەتی کوردی یەکێک بوە لە بنەما هەرە سەرەکییەکانی دروشمەکانیان . گەلی کوردیش بە شێوەیەکی گشتی دابەش بون بەسەر پارت و لایەنەکاندا و بونەتە هەوادارو هەڵگری دروشمە حیزبی و نەتەوەییەکانی لایەن و ڕێکخراوەکان . بەم پێیە تاکی کورد دەتوانین بڵێن زۆرینەی زۆری کیانی سەر بەخۆی و دەوڵەتی کوردی هەمیشە بە ئامانج گرتوەو بەردەوام هەوڵی بۆ دەدات و ئامادەیشن لە پێناو بەها نەتەوەی و نیشتیمانییەکاندا سەرو ماڵ ببەخشن . بەڵگەی حاشا هەڵنەگریش بۆ ئەمە ئەوەیە کاتێک دەستێکی بێگانە و دەرەکی بیەوێت دەست درێژی بکاتە سەرخاک و نەتەوەی کورد جگە لە هێزی سەربازیی ڕێکخراوەکان (هێزی پێشمەرگە) زۆرێک لە هاوڵاتی و گەنج و لاوەکان خۆیان چەکدار دەکەن و دەچنە بەرەکانی جەنگەوەو بە گیانی

خۆیان پارێزگاری دەکەن لە خاک و نیشتیمان . نمونەیش بۆ ئەمە لەم جەنگە هەڵگیرساوە سەپێنراوەی کە داعش بەرەکی کوردستانی پێ گرت چەندین شەهیدی هاوڵاتی و خۆبەخش هەیە لە بەرەکانی جەنگدا . کەواتە بەم پێیە دەتوانین بڵێین مەعلومە کە کیانی سەربەخۆی کوردستان لە خەون تێ پەڕیوەو ئیستا ئامانجێکی ڕەهای تاکی کوردە . کاتێک کە ئەم ئامانجە مەعلوم بێت ویستی هەمو هاونیشتیمانیەکی کوردستانە ئەی بۆچی پڕۆسەی ڕیفراندۆمێکی لەم چەشنەی کە سەرۆکایەتی هەرێم دەیهێنێتە ئاراوەو دەیەوێت کەدەنگی بە دروست بکات بەڵام دەبینین لە لایەن هاونیشتیمانیانەوە دەنگێکی ئێجگار زۆری نەخێر بە تایبەت لە ناوچەیەکی جوگرافیای دیاری کراو کە دەتوانین بە زۆن ناوزەندی بکەین وبەهێزی نفوسی لایەنێک یاخود چەن لایەنێکی دیاری کراوی تێدایە بەرز دەبێتەوەو کە هێشتا وادەی ماوە بۆ ئەو بەروارەی کە دانراوە پرسی ڕیفراندۆمی تێدا بکرێت خەڵکی لەم ناوچەیە خۆیان بە دەنگی نەخێر ئامادە دەکەن ؟ هەڵبەت ئەزمونی پارتی حوکمڕانی باڵا دەست لە هەرێمی کورستانی سەر بە عیراق لە ماوەی بیستو شەش ساڵی حوکمڕانیدا لەدوای ڕاپەڕینی بەهاری ساڵی 1991 وە تا ئەم ساتە وەختە نەیتوانیوە خۆی لە شەرعیەتی شۆڕش گێڕی شاخ پاک بکاتەوە خۆی لە لایەنێکی مەدەنی سیاسیدا فۆڕمەلە بکاتەوەو دامو دەزگا حکومیەکان لە ژێر دەستەی حیزب دەربهێنێت و شەرعیەت بە دامەزراوەی دەوڵەتی بدات و حیزب ببێتە ئامڕازێک بۆ سیاسەت و بیرکردنەوەی سیاسی و ستراتیجی نەتەوەی و داڕشتەی پڕۆسەی دیموکراتی و ئاڵو گۆڕ کردنی دەسەڵاتی حوکمڕانی بە شێوازی ئاشتیانەو مەدەنیانەو دیموکراتیانە بەڵکو لە بری ئەوە حیزب پانتایەکانی تەواوی جومگەکانی ژیانی هاونیشتیمانیانی داگیرکردوە و ڕۆچۆتە ناو شارو گوند و گەڕەک و تەنانەت تا سەر سفرەی خوانی خێزانەکان . ئەمەیش تەنها بۆ مانەوەو برەودانە بە حیزب و بە بنەماڵەی سەرانی حیزبەکان و خزاندنی گەنجە تازە پێگەشتوەکانی ناو بنەماڵەی سەرانی حیزبەکانە بۆ جومگە هەستیار و گرنگەکانی حکومەت . کاتێک ئەم هەنگاوە لە لایەن حیزبەوە دەنرێت ئیدی بەها نەتەوەی و نیشتیمانی له چێواری حیزبێکی هاو شێوەی حیزبە حوکمڕانەکانی کوردستان جگە لە بەرژەوەندی شەخسی و بنەماڵەیی سەرانی حیزبەکان هیچ بەها یەک بۆ بنەماکانی دەوڵەت داری و ئینتیما نیشتیمانیەکان ناهێڵنەوەو بەڵک و بە پێچەوانەوە هەرچی بەرژەوەندی نیشتیمانی و پڕەنسیپ بەهاو ئەخلاقیەکانی نەتەوەیی هەیە پێچەوانە دەکرێنەوەو دەکرێتە دروشمی خەڵەتێنەر و تەنها و تەنها لە بەرژەوەندی مادی و مانەوەی لە دەسەڵاتدا . بەشێوەیەک پرسی ڕیفراندۆم کە دەتوانین بە قورسترین سەنگ و بەهای نەتەوەی هەژماری بکەین لەڕوانگەی

سیاسیەوە بە گەلی کورد چونکە گەر پڕۆسەکە جدی بێت ئەمە پرسەکی چارەنوس سازە بە ئایندەی گەلی کورد وەلە بەداخەوە جگە لەوانەی بەرژەوەندی حیزبیان هەیە بە گوێرەی هەندێک ڕاپرسی سەرەتای لە ناو سۆشیال میدیاو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان دەبینین دەنگی نەخێر و بەڵێ هاوسەنگ دێت و هەندێک جار نەخێر بۆ پرسی ڕیفراندۆم هەڵدەکشێ و زیاد دەکات . هۆکاری ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو هەمو زوڵم و ستەم و ناعەدالەتی و نا شەفافی و گەندەڵیانەی کە بەدرێژای ئەم چەند ساڵەی ڕابردو حیزبی حوکمڕان لە هەرێمی کوردستان بە شەرعیەتی شۆڕشگێڕی خۆی سەپاندوەو جومگە هەستیار و حەساسەکانی بە جۆرێک قۆرخ کردوە کە جگە لە شەڕو کوشتن و بڕین ئامادە نین بە هیچ شێوەیەک ئاڵوگۆڕی دەسەڵاتی تێدا بکەن کە هەستیار ترینیان سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانە . گەلی کوردیش هۆشمەندە ودەزانن تەنها بە درێژکردنەوەی تەمەنی ناسایی سەرۆکی هەرێمەوە و جگە لە دەماکێک بە شاردنەوەی حوکمە نایاساییەکان و ناشیرینییەکانیان هیچی تر نیە وە لە ئێستادا زۆرینەی تاکی کوردی گەر لێکدەرەوەی سیاسی نەبێ بە حاڵی خۆی ئەوا بای هەندە سەر لە تاکتیک و کایە نادروست و دروشمە بریقەدارو ناوەڕۆک پوچەکانی حیزبە حوکمڕانەکان دەر دەکەن و تێ دەگەن ئەو پرسە گرنگ و هەستیارەی کە پێی دەوترێت ڕیفراندۆم بە سەربەخۆی نایانەوێت گەمە بە چارەنوسی نەتەوەیەک و نیشتیمانێکەوە بکەن کە گەلێک دەنگی بە پەرلەمانێکی شەرعی داوەو دەبوایە پرسی ڕیفراندۆم لە پەرلەمانەوە کە دەنگی لەسەر بکرێت ئیستە شەخسێک و حیزبێک خۆی بکاتە خاوەنی و بیەوێت هەژمونی شەخسی و حیزبی بەسەر نەتەوەیەکدا بسەپێنێت.

خەیاڵی زانستی لە ئەدەبی منداڵان دا.. رەزا شوان

لەگەڵ بوونی مرۆق لەسەر زەویدا خەیاڵ هاودەمی مرۆق بووە.. خەیاڵ توانای زەینییە

لە پێکهێنای وێنەی داهێنراوی جیاواز، دەربارەی بابەتێکی دیاریکراو، کە پەیوەندی بە رابردوو یا ئەمڕۆ یا بە داهاتووەوە هەیە، کە پێشتر مرۆق بەو بابەتەدا تێنەپەڕیوە، ئەو کەسە لە

شارەزایی و لە هزر و پێشبینی و تێگەیشتنی خۆیەوە هەڵیهێنجاندووە و لای گەڵاڵە بووە.. توانای خەیاڵکردن و خەیاڵفراوانی و پێشبینیکردن، گرنگترین سیمای کەسایەتی مرۆڤە و جیاوازیشی پێدەبەخشێت لەگەڵ کەسانی خەیاڵ ئاساییدا.

خەیاڵ پێکهاتەیەکی بنەڕەتییە لە پێکهێنانی داهێناندا.. ئەوە خەیاڵە وا لە مرۆڤ دەکات کە گەشبین بێ و بە ژیانی چەقبەستوو قایل نەبێ و، کۆڵنەدات و هەمیشە خەیاڵ بکات و هەوڵی پێشکەوتن بدا و بیر لە داهێنانی تازە بکاتەوە و ئامادەبێ بە پیرەوەچوونی گۆڕانکاری و داهێنانی تازەی سەیر و سەمەرەتر، لە داهاتوویەکی نزیک یا دووردا.

خەیاڵیش تەنها لە ئەدەبدا بوونی نییە، بەڵکو، لەبواری هونەر و زانستە مرۆییەکان و زانیاری و فەلسەفە و ئابووری و تەنانەت لە بواری سیاسەتیشدا بوونی هەیە.

گەلێ پێناسەی جیاوازیش بۆ چەمکی (خەیاڵی زانستی) کراون، بەڵام تا ئێستا لەسەر پێناسەیەکی گشتی بۆ ئەم جۆرە ئەدەبە ڕێنەکەوتوون.

بۆ یەکەمین جاریش لە ساڵی (١٩٢٦)دا (هەکەجیزاك) زاراوەی خەیاڵی زانستی داهێنا.

بێگومان هەموو شاکارە ئەدەبی و هونەرییەکان، هەموو داهێنانە سەیر و سەمەرەکان لە هەموو بوارەکاندا، زادەی خەیاڵ و ئەندێشەی مرۆڤن، لە پێشا خەیاڵ پۆ و پەرگەمای چنیون، دواتر لە سایەی بڕوا و هیوا و هەوڵی بێوچانی مرۆڤدا، بە تاقیکردنەوەی پراکتیکی، بەرجەستە بوونە و هاتوونەتەدی و بوونەتە ڕاستی.

هەرچەندە، کە خەیاڵی زانستی دەربارەی ئەنجامدراوێک دەدوێ کە هێشتا هەر خەیاڵە و مرۆڤ پێینەگەیشتووە و نەهاتۆتەدی.. بەڵام توانای ئەوەی هەیە، کە بەرەو ئایندەیەکی باشتر بیری زانایان روناک بکاتەوە و، وزە و هیوای سەرکەوتنیان پێببەخشێت.

پێویستی و خەیاڵ، ئەدەب و زانیاری، تەواوکەری یەکترین، وەکو دەڵێن (پێویستی دایکی داهێنانەکانە) پێویستی مرۆڤ بە داهێنانی تازە و بە ژیانێکی ئاسانتر و خۆشتر، هۆکارێکی گرنگ و هاندەر و پاڵنەری خەیاڵ بووە بۆ دۆزینەوە و بۆ داهێنانی تازە.

بۆ نموونە: کەڵەزانای ئەمریکی و جیهانی (تۆماس ئەدیسۆن: ١٨٤٧ـ١٩٣١) داهێنەری وزەی کارەبا و گڵۆپی کارەبایی و، زیاتر لە هەزار داهێنانی تر.. پێویستی بوو بە ئیلهامی خەیاڵ و بیرکردنەوەی لە داهێنان، چیرۆکەکەشی بەم جۆرەیە: ئێوارەیەکی درەنگ دایکی ئەدیسۆن لە پڕێکدا بە سەختی نەخۆش دەکەوێت، دایکی دەبات بۆ لای پزیشکە، دوای پشکنین، پزیشکەکە پێووت: دایکت پێویستی بە

نەشتەرگەری خێرا هەیە، بەڵام ئەستا وا شەوە، ناتوانین لە بەردەم ڕووناکی چرادا نەشتەرگەرییەکەی بۆ بکەین، بەیانی بۆی دەکەین.. لەبەرەوە ئەوە کەوتە خەیاڵی ئەدیسۆن کە بیر لە داهێنانی ئامێرێکی ئەوتۆ بکاتەوە، کە تاریکی شەو ڕووناک بکاتەوە، تا پزیشکەکان بتوانن بە شەوانیش کاری نەشتەرگەری ئەنجام بدەن، ئەوەبوو ئەدیسۆن بە پراکتیکی خەیاڵە و بیرۆکەکەی خستە بواری جێبەجێکردن.. دوای (نۆ سەد و نەوەت و نۆ) تاقیکردنەوەی شکست و نەزۆک، لەسەر هەزارەمین تاقیکردنەوەیدا سەرکەوتنی بەدەستهێنا.. وزەی کارەبایی و گڵۆپی کارەبایی داهێنا.. کە تا هەتایە ئادەمیزاد قەرزاری خەیاڵ و بیری و ئەم داهێنانەی ئەدیسۆنن، کە دەتوانین بە (دایکی داهێنانەکان) ناوی بەرین.. پێویستیش بوو ئەم داهێنانەی بە ئەدیسۆن داهێنا.

زانا و فەیلەسووفی ئینگلیزی (ڕۆجەر بیکۆن: ١٢١٤ــ ١٢٩٤) کە بە (مامۆستای داهێنەر) ناودەبرێت بە خەیاڵ پێشبینی کرد، وتی: لە ئایندەدا مرۆڤ دەتوانێت ئامێرێکی ئەوتۆ دروست بکات، کە بە ئاسماندا بە پێی بفڕێت، ئامێرێکیش بەبێ سەوڵ لێدان بە دەریاکاندا پێی بکات، ئامێرێکیش بتوانێت بچێتە قووڵایی بن دەریاکانەوە.. ڕۆجەر بەجگە لەمانە چەند پێشبینییەکی تریشی کرد.. کە لەو سەردەمەدا بیرۆکەی دروست کردنی فڕۆکە و کەشتیی دەریای و زەریانوقم(غەواسە) لە ئەوردا نەبوون.. بەهۆی ئەم خەون و پێشبینییانە، ڕۆجەریان بەوە تاوانبارکرد، کە هۆشی لە دەست داوە و لە ئاین لای داوە.. بە شێت ناویان برد.

دوای چەند ساڵێک خەیاڵ و پێشبینییەکانی ڕۆجەر لە سایەی کۆشش و زانیاری دا هاتنەدی و بوون بە ڕاستی.. باڵۆن و فڕۆکە و کەشتی ئاسمانی و پاپۆڕی زەبەلاح و زەریانوقمی مەزن و بە سەدان.. سەدان.. ئامێری تر دروست کران.

ئەدەبی خەیاڵی زانستی جۆرێکە لە هونەری ئەدەبی و لقێکی گرنگە لە لقەکانی ئەدەب، بە گرنگترین جۆرە ئەدەبی ئەم سەردەمە دەزانرێ و، پێگەیەکی بەرز و شیاوی هەیە. ئەدەبی خەیاڵی زانستی، بریتییە لە کۆمەڵێ بیر و بۆچوون و گریمانەیەکی زانستی دەربارەی داهاتوو.. ئەدەبە خەیاڵی زانستی، زیاتر پەیوەندی بە ژیانی مرۆڤەوە هەیە.. بۆتە دەروازەیەکی پێویست و گرنگ بە داهێنان و، بە دەرخستنی تواناکانی زانایان و داهێنەران.. ئەدەبێکی داهاتووە و ئامانجی ئامادەکردنی هۆش و هزر و بیری مرۆڤە بە قبوڵکردنی هیوا و ئەو ترسانەش دەشێ لە داهاتوودا بێنەپێشی.

لە ئەدەبی خەیاڵی زانستیدا، نووسەرانی ئەم بوارە، پشتەوەی سنوورەکان دەبینن و بەسەر کێشەکانی کات و شوێن و مەحاڵەدا بازدەدەن، بە کاتێکی دیاریکراو لە دەرگای داهاتوو دەدەن، بە

خەیاڵەکی تەسەل و فراوانەوە، بە چاوەکی پڕ لە گەشبینییەوە لە جیهانەکی تازەتر دەڕوانن، لە فەرهەنگی بڕوا و هیوایاندا مەحاڵە و ناکرێ جێیان نییە.

ئەدەبی خەیاڵیی زانستی، ئەو جۆرە ئەدەبە ئەفسووناوییەیە، کە باڵت پێدەگرێ و بەرەو جیهانەکی نامۆ و ئەفسانەیی سەیر و سەمەرەی پڕ لە عاجباتیت دەبات.. یا سواری کەشتی بڕوا و هیوات دەکات و، دەتبات بۆ سەر مانگ و ئەستێرە دوورەکان و، بە گەردوونەکی نەزانراو ئاشنا دەکات.. دەتباتە جیهانەکی پشتەوەی راستییەکان.

یا نووسەر و خوێنەر سواری پشتی ئەسپەکی باڵـدار دەبن.. یا لەسەر بەرماڵەکی تیژڕەوی ئاسمانی یەکدەگرن ـ کە نووسەری خەیاڵیی زانستی تەونی کردووە و چنیوەتی ـ بەبێ سانسەر و رێگری بە ئاسمان و بە کون و قوژبنی جیهاندا دەسووڕێنەوە.. بە بەندگەی هـیوا، مژدەیەکی ژیانەکی خۆشتر جیهانەکی تازە رادەگەیەنن.

لە ئەدەبی خەیاڵیی زانستی دا، نووسەر تێیدا پشت بە خەیاڵ زانستی و بە تەکنیکی ئەدەبی و فەنتازی دەبەستێت، کە گریمانەکان و تیۆرە زانستییە فیزیکییەکان و بیۆلۆژی و تەکنەلۆژی و تەنانەت فەلسەفەشی لە خۆگرتوون.

ئەدەبی خەیاڵیی زانستی، ئەم جۆرە ئەدەبەیە، کە خەیاڵ تێیدا گوشادە و، بەرجەستەی هیواکان و خەونەکانی ئەمڕۆی مرۆق دەکات، کە پێیان وایە لە ئەستێرەکانی تریشدا ژیانی جیاواز هەبێت.. یان دەقەر و بەهەشت و جیهانەکی خەیاڵیی تر دروست دەکەن، کە هێشتا مرۆق پێی نەگەیشتوون.. دەشێ ئەو جیهانە خەیاڵاوییە، ببێت بە ئیلهام بۆ زانایانی فیزیک و تەکنەلۆژیا و داهێنان و، بکەونە تاقیکردنەوە بۆ جێبەجێکردنی.

لە ئەمڕۆدا، ئەدەبی خەیاڵیی زانستی بە ملیۆنان هەوادار و خوێنەری لە جیهانـدا هەیە.. گەرچی لە سـەرەتادا رووبەڕووی بەرهەڵستی و رەخنەیەکی زۆر بۆوە.. بەڵـام لە ئێستا لەسـەر تەختی شايانەی جۆرەکانی ئەدەبدا دانیشتووە.

ئەگەرچی ئەدەبی خەیاڵیی زانستی، بە لقەکی تازە و مۆدێرنی ئەدەب ناوزەند دەکرێ، بەڵام لە راستیدا رەگی لە داستان و ئەفسانە و چیـرۆکە فۆلکلۆرییەکـانی گەلانـدا هەیە.. لە ئەدەبـی فۆلکلۆری کوردیشمان، بە دەیان داستان و ئەفسانە و چیرۆک و نەزیلەمان هەن، کە دەچنە چوارچێـوەی ئەدەبـی خەیـاڵیی زانسـتییەوە.. بۆ نمـوونە:

چیرۆکی خەیاڵیی

(پیرەژن و چەرخ و فەلەک) کە پیرەژنەکی جادوباز، لە دار و پەتک چەرخ و فەلەکێک دروست دەکات، بە ئاسماندا پێی دەفڕێ و، دەچێت لە

شارەکی دووردا، کچە پاشایەک فریو دەدات و سواری چەرخ و فەلەکەکەی دەکات و بە ئاسماندا دەفڕن و دەیبات بۆ کوڕە پاشایەک کە لە خەوندا ئەو کچە پاشایەی بینیوە و ئاشقی بووە.

یا پاڵەوانی چیرۆک وەکو فریارەسەکی خێرا، بە سواری ئەسپەکی باڵدار، یا لەسەر پشتی سیمرخ، بە چاوتروکانێک فریادەکەون.. گەلێ نموونەی ترمان هەیە.. تەنانەت لە چیرۆکی (مەم و زین)ی (ئەحمەدی خان) یشدا خەیاڵی زانستی پشکی گەورەی تێدایە.

لە ئەدەبی فۆلکلۆری نەرویجیشدا، چەندین ئەفسانەی خەیاڵی زانستی هەن.. پیرەژنی جادوباز کە بە (هەکس) ناوی دەبەن. بە سواری گسکەکی کلک دارای درێژ توانیویەتی بەو گسکە رۆکێت ئاسایی بە ئاسماندا بفڕێ و چەندین کاری خێر یا شەڕ ئەنجام بدات.

پێویستە ئەوەش بزانین کە لە نێوان ئەدەبی خەیاڵی زانستی و چیرۆکە زانستییەکاندا، جیاوازی هەیە.. یەکەمیان لە خەلکەی داهاتوودا دەسووڕێتەوە، بەڵام دووەمیان ئەو چیرۆک و هۆنراوانەن، کە دەربارەی سەرگوزشتەی زانایان و داهێنانەکانین، و دەزینەوە، کە لە رابردوو یا لە ئەمڕۆدا هاتوونەتەدی.

بە کورتی ئەدەبی خەیاڵی زانستی، هاوکار و هاندەری خوێنەرانە لە پێکهێنانی بیری زانستی و داهێنان، هاندەری فراوانکردن و قووڵکردنی تێگەیشتنی خەڵکییە لە گرنگی ڕۆڵی زانست و زانیاری، یا تەکۆشانی بێوچان و گەشبینی و هیواخوازی لە ژیاندا.

هەوڵدان و دەستپێک بۆ نووسینی ئەدەبی خەیاڵی زانستی، دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی حەڤدەمین..(کیلەر)ی ئەڵمانی، کە زانایەکی گەورەی بواری بیرکاری (ماتماتیک) بوو. لە سەدەی حەڤدەمیندا، ڕۆمانێکی بە ناوی (دەربارەی گەشتێک بۆ سەرمانگ) نووسی و بڵاوی کردەوە.. چەند نووسەرێکی تری ئەمریکی و ئینگلیزیش هاتنە بوارەکەوە و، ئەوانیش چەند ڕۆمانێکی خەیاڵی زانستییان نووسیون.

ئەدەبی خەیاڵی زانستی، بەم فۆرم و ناوەرۆکە تازەیەی، لە سەدەی نۆزدەمیندا سەری هەڵدا و، لە سەدەی بیستەمینیشدا، لە وڵاتە پیشەسازییە پێشکەوتووەکانی وەکو، ئەمریکا و ئەوروپا و یەکێتی سۆڤێتی کۆن رەگی کرد و خۆی سەلماند و گەشەی کرد.

نووسەری بلیمەتی فەرەنسی (جۆن فێرن: ١٨٢٨ـ١٩٠٥) دەستپێشخەربوو لە بنیاتنانی ئەدەبی خەیاڵی زانستی، شێوازەکی پێشکەوتوو و تازە و فەنتازی بە بەرداکرد.. بۆیە جۆن فێرن بە بنیاتنەر و بە باوکی ئەدەبی خەیاڵی زانستی دەناسرێ.. یەکەمین ڕۆمانی ئەم نووسەرە بە ناوی (پێنج هەفتە لە باڵۆنەکدا: ١٨٦٣) و (گەشتێک بۆ بەشایی زەوی:١٨٦٤) و (لە زەوییەوە بۆ مانگ:١٨٦٥) ئەگەرچی ئەم ڕۆمانەی

بە خەون و خەیاڵ دەزانرا، بەڵام خەونەکەی هاتەدی.. ئەوەبوو (کەشتیی ئاسمانی ئەپۆلۆ – ١١) لە (٢٠ی/ گەلاوێژ/١٩٦٩) دا، گەیشتە سەر مانگ، کەشتیەوان (نیل ئارمسترۆنگ) یەکەمین مرۆڤ کە پێی خستە سەر مانگ.. بەمەش خەون و خەیاڵ وپێشبینییەکەی جۆن فێری هاتەدی و بوو بە راستی.. شایەنی باسیشە جۆن فێری نزیکەی هەشتا رۆمان و شانۆنامەی تری نووسیون، کە بایەخیان لەو رۆمانانەی ناومان هێنان کەمترنین.

گرنگی خەیاڵی زانستی لە ئەدەبی منداڵان دا:

منداڵان بە سروشتی خاوەن خەیاڵێکی تیژ و فراوانن، بە تایبەتیش لە قۆناغی یەکەم و ناوەندی ژیانیان.. کە بە قۆناغی خەیاڵ سەرکەش دەزانرێن، منداڵان بەوایان بە شتە خەیاڵییەکان هەیە، هەر وەکو راستیبن بە لایانەوە.. منداڵان بەوادەکەن کە، ئەسپی باڵدار هەیە و دەفڕێت، چەلەکە زمانی کوردی دەزانێ و دەدوێ، شاخ و رەشەبا نیوانیان تەوا نییە، ئاسمان دەگری، پێنووس زویردەبێ و دەتۆرێ، مانگ پێدەکەنێ، ئەستێرەکان بە رۆژ دەنوون، مێروولەیەک فیلێک یخدەدات...هەتا.

ئەم قۆناغەش بە گرنگترین و بە ناسکترین و بە هەستیارترین قۆناغی ژیانی مرۆڤ هەژماردەکرێ.. زانایانی دەروونناسی هەردەم جەخت لەسەر ئەوە دەکەنەوە، کە لە سەدا هەشتای کەسایەتی مرۆڤ لەم قۆناغەدا دروست دەبێت.. ئەمە هەرەم بیر لە داتوو دەکەینەوە، منداڵانیش داهاتوون .

خەیاڵی زانستی لە ئەدەبی منداڵان دا، رۆڵێکی گرنگی ئەرێنی هەیە، لە هەموو ئەو بابەتانەی کە پەیوەندیان بە ئەدەبی منداڵانەوە هەیە.. رۆڵێکی گرنگیشی هەیە لە پێشخستنی کەسایەتی منداڵ، لە رووی بیر و گوزارشتکردن و داهێنان و زمان دا.

ئەدەبی خەیاڵی زانستی منداڵان، کە زیاتر لە چیرۆک و هۆنراوەدا خۆی دەبینێتەوە، گرنگی و کاریگەریی هەیە لە زاخاودانی بەهرە و لە گەشەکردنی بیری منداڵان. گرنگترین شاکارە ئەدەبییەکانی منداڵان، تەنانەت ئەو جۆرە ئەدەبانەش کە بە ریالیزم واتە (رووداوی راستی) ناو دەبرێن و لە راستییەوە نزیکن، ئەوانەش پشت بە خەیاڵ دەبەستن و.. خەیاڵ رەگەزی سەرەکییانە.

بەگومان بە نووسینی چیرۆک و هۆنراوەی خەیاڵی زانستی بە منداڵان ، پێویستی بە شارەزاییەکی زیاتری زانست و زانیاری هەیە.. ئەو نووسەرانەی کە بابەتی خەیاڵی زانستی بۆ منداڵان دەنووسن، پێویستە جەخت لەسەر فراوانکردن و گەشەکردنی خەیاڵ و هزر وبیری منداڵان بکەن، بە تایبەتیش چیرۆکی خەیاڵی زانستی کە لە پێشەنگی ئەو بابەتانەیە، زیاتر خەیاڵی منداڵان دەورووژێنی و گەشە بە توانا

هۆشییەکانیان دەکات.. پێویستیش لە چوارچێوەیەکی لۆژیکی دیاریکراودا کاربکەن، ڕەچاوی ئەو بنەما و پێویستیانە بکەن کە پەیوەندییان بە ئەدەبی منداڵانەوە هەیە.. نابێت وێنە و خەیاڵ پڕاو و زیندەخەونی دوور لە ڕاستییە زانستی و زانیارییەکان پێشکەش بە منداڵان بکەن، کە هیچ پەیوەندییان بە زانیارییەوە نییە.. لەگەڵ ئەمانەشدا، پێویستە ڕەچاوی جیوازی توانای نێوان منداڵان بکەن.

بۆ نموونە: هەندە وا دەزانن، کە زنجیرە دراما یا فیلمی (سۆپرمان، گرین دایزەر، باتمان، پیاوی ئاسنین، شەمشەمەکوێرە، فیلمی تری لەم کەسایەتییانە) کە خراونەتە ریزبەندی چیرۆکەکانی خەیاڵی زانستییەوە.. بەڵام لە ڕاستیدا، ئەم زنجیرە فیلمانە خەیاڵی ئەفسانەیی پڕوپووچ و بێ بنەمان.. چونکە پاڵەوانەکانیان لە توانابەدەرن و هەرگیز کەس دەرەقەتیان نایا و نامرن و هەردەمیش سەرکەوتوو و براوەن.. بیرۆکەی ئەم چیرۆکانە لەسەر توندوتیژی و شەڕ و کوشتن و وێرانکاری و دوژمنایەتی و رق بنیات نراون.. ئەم پاڵەوانە توانابەدەرانە هیچ کارێکی چاکە و پیاوەتییان نییە.. ئەم فیلمانە زیانێکی گەورە منداڵان دەگەیەنن، لێیانەوە فێری رق و چەقاوەسوویی و سەرکەشی زیان بەخش دەبن.. بۆیە ئەم فیلمانە ئەفسانەن و ناچنە ژێر چەتری ئەدەبی خەیاڵی زانستییەوە.. چونکە ئەدەبی خەیاڵی زانستی، ئامانج و مەبەستەکی پیرۆزی هەیە و.. دژی شەڕ و وێرانکارییە و.. هاندەری پێشکەوتن و ئاوەدانییە.

کاری خەیاڵی زانستی، ئەوەیە کە منداڵان بە زانستییەکی فراوان گەش و پەروەردە بکا و، لە جیهانێکی پڕ لە خەونی سەوز و هیوادا، بۆ جیهانێکی ئایندەی ئامانجەکانیان بەرێ و، یارمەتییان دەدات کە ببنە منداڵانی هەمیشە گەشبین و داهێنەر وهیواخواز.

ئەدەبی خەیاڵی زانستی، یەکێکە لە بەرزترین پێکهاتەکانی بنیاتنانی زەینی منداڵان.

ئەدەبی خەیاڵی زانستی منداڵان، لەسەر سێ کۆڵەکەی سەرەکی وەستاوە:

١ـ ئەدەب: نووسەری ئەم بوارە، پێویستە ئەوە بزانێت کە بۆ منداڵان دەنووسێ و نووسینەکەی پێشکەش بە ئەوان دەکات.. پێویستە ڕەچاوی پێویستییە هونەرییەکان و زمان و فەرهەنگی منداڵان و، تایبەتمەندییەکانی قۆناغەکان منداڵی و شێوازی داڕشتن و هەڵبژاردنی ڕۆڵی شیاوی پاڵەوانەکانی نووسینەکانی بکات و، بە ئاسانترین شێوە بیرۆکەی نووسینەکانی دابڕێژێ و بە منداڵان بگەیەنێت.

٢ـ خەیاڵ: خەیاڵ و ئەندێشەی بەرهەمدار سنووری نییە، کە لەسەر

بیرۆکەیەکی وادا بنیاتنرابێ، بمانەوێ پەرەی پێبدەین.
٣ـ زانیاری: گەلێ نموونەی داهێنانی ئەدەبی و هونەری هەن، کە لە پێشا خەیاڵ بە پێشبینی کردن و بە پشتبەستن بە راستییە زانیارییەکان چنیونی، دواتر هاتوونەتەدی و ئادەمیزاد سوودی لێوەرگرتوون.

پێویستە نووسەرانی ئەم بوارە زیدەڕۆیی نەکەن لە بابەتەکانیاندا، ناشبێت پاڵەوان چیرۆکەکانیان لە پێستی خەیاڵیان دەربکەن، تا ئەو رادەیەی کە منداڵان لە راستییەکان دووربخەنەوە و نەتوانن لە نێوان ئەفسانە و راستییەکاندا، جیاوازی بکەن.

ئەدەبی خەیاڵی زانستی، رۆڵێکی گرنگی هەیە لە پەروەردەکردنی دروستی منداڵان دا، دەتوانین لە میانەی چیرۆکە خەیاڵییەکانەوە، بە شێوەیەکی ئاسان بەها مرۆییەکان و نیشتمانییەکان لە دەروونی منداڵاندا بڕوێنین. بەپێی زانایانی بواری دەروونناسی و پەروەردە پێیان باشە کە ئەدەبی خەیاڵی زانستی، بە تایبەتیش چیرۆک بخرێتە پەیڕەو و پرۆگرامەکانی خوێندن لە قوتابخانە بنەڕەتییەکاندا.

بە کورتی لە ئەدەبی خەیاڵی زانستیدا، منداڵ بە ئارەزووی خۆی، خەیاڵ دەکات و زیندەخەو دەبینێ و، دەتوانێت لە رێی خەیاڵکردنەوە، دوو شاباڵ لە خۆی ببەستێ و سنووری توانا تایبەتییە سنووردارەکانی خۆی ببەزێنێ و، بە بێ کامی دڵی بەسەر کەسپ و کات و شوێندا بفڕێ. دەست بە ئەو شتانەی درێژ بکات کە زەحمەتە لە راستیدا بیان گاتی و، بتوانێت لغاو و جڵەویان بکات. بە هەوەسی خۆشی چێژ لەو هەبووە زۆر و زەبەندەی بەردەستی وەربگرێ. بە تیشکی هیواش رووناک ببێتەوە، هۆشی کراوەبێت بە وەرگرتنی هەموو داهێنانێکی تازەی ژیان و راهاتن لە گۆڕیاندا. هەمیشەش دوای شتی تازە و سوودبەخش بکەوێت.

لە ئەدەبی کوردی دا، ئەدەبی خەیاڵی زانستی تازەیە، بە تایبەتی چیرۆکی زانستی بە منداڵان چڕەی کردووە. چەند نموونەیەکی سەرکەوتوومان لەم جۆرە ئەدەبە بۆ منداڵان هەیە. بەڵام هێشتا لە قۆناغی سەرەتا و تاقیکردنەوە داین. پێویستیمان بە نووسەران و رەخنەگرانی بە توانا و شارەزای ئەدەبی خەیاڵی زانستی هەیە. کە ئاوزەنگی لە ئەسپی خەیاڵ و تواناکانیان بدەن و خەیان و بەرهەمەکانیان دەربخەن. گەشبینم کە ئەم هیوایەمان دێتەدی و ئاڵای ئەدەبی کوردیشمان لە نێو ئەدەبی گەلاندا دەشەکێتەوە.

(*) بۆ ئەم نووسینەم، سوودم لەم سەرچاوانە وەرگرتووە:
١ـ الخيال العلمي في ادب الاطفال، كتابة ــ محمد هزاع و ماجدە قرشي .

٢ـ فلنبدا بالخيال العلمي ـ لتنمية الابداع والموهبة ــ دکتۆر. خليل ابو قورة .
٣ـ ادب الخيال العلمي ـ يبشر بعالم جديد ــ صحيفة الراكوبة ـ حازم خالد .
٤ـ المضمون ومشكلة الخيال في كتب الاطفال ــ احمد نجيب.
٥ـ ثنائية الواقع والخيال في ادب الاطفال ــ محمود رزان .
٦ـ الخيال العلمي في ادب الاطفال ــ الدكتورە. نعيمە حسن النجار .
٧ـ چۆن و چی بۆ منداڵ بنووسین…؟! ــ لەتیف هەڵمەت ـ کەرکوک: ٢٠١١

رێزا شوان/ نەرویج

فیلمێکی کوردی لەفێستیڤاڵێکی سینەمایی نێونەتەوەیی کێبڕکێی بردنەوەی خەڵات دەکات

فیلمی (بێدەنگی ئاسمان)ی دەرهێنەری کورد جبرائیل ئەبوبەکر لەفێستیڤاڵێکی سینەمایی نێونەتەوەیی بەشداری دەکاتو کێبرکێی بردنەوەی خەڵات دەکات.
دەرهێنەر جبرائیل ئەبوبەکر لەبارەی فێستیڤاڵەکەوە وتی “فیلمەکەم لەفێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی کیرالا لەوڵاتی هیندستان بەشداری دەکات”.
وتیشی “فێستیڤاڵەکە لەرۆژی 16ی حوزەیرانی 2017 چالاکییەکانی دەستی پێکردوەو هەتا رۆژی 20ی حوزەیرانی 2017 بەردەوام دەبێت”.
دەرهێنەری فیلمی (بێدەنگی ئاسمان) ئاماژە بەوە دەکات کە” فێستیڤاڵەکە لەسیرێفانانسابورام لەویلایەتی کیرالا لەوڵاتی هیندستان ئەنجام دەدرێت”.
وتیشی “ئەمساڵ خولی دەیەمی فێستیڤاڵەکەیەو فێستیڤاڵەکەش تایبەتە بەفیلمی دۆکیۆمێنتەریو کورتە فیلم”.
فیلمەکە نوێترین بەرهەمی سینەمایی ئەم دەرهێنەرەیە و بەسپێنسەری عەباس فازڵ عەبدولرەحمان خاوەنی زانکۆی نۆلج بەرهەمهێنراوەو لەئێستادا فیلمەکە لەچەندین فێستیڤاڵی سینەمایی نێونەتەوەیی

وەرگیراوە و بەشداری لەپێشبڕکێ و بردنەوەی خەڵاتدا دەکات‌و دواهەمین بەشداریشی لەفێستیڤاڵی ئاشاریا تولسی بۆ کورتە فیلم بو کە ڕۆژی 10ی حوزەیرانی 2017 لەوڵاتی هیندستان، ئەنجامدرا.

(بێدەنگی ئاسمان) کورتە فیلمێکی ئەنیمەیشنەیەو لەبارەی خەونەکانی مرۆڤە بۆ ئازادی‌و لەبارەی چیرۆکی فیلمەکەشەوە جبرائیل ئیبراهیم دەڵێت "فیلمەکە باس لەخەونی مرۆڤ دەکات بۆ ئازادی، بەوپێیەی کە هیچ کەسێك ناتوانێت ڕێگا لەئازادی بگرێت‌و بەربەستی بۆ دروست بکات".

وتیشی "ماوەی فیلمەکە 100 چرکەیە و بەرهەمی ساڵی 2017-یە".

جبرائیل ئەبوبەکر ڕەحمان لەدایکبوی ساڵی 1983ی شاری هەولێرە، لەساڵی 2001ەوە دەستیداوەتە کاری سینەمایی و لەنزیکەی 40 کورتە فیلمدا یاریدەدەری وێنەگر بوە و لە 13 فیلمی سینەمایی درێژیشدا یاریدەدەری وێنەگر بوە و لەساڵی 2010ەوە کاری دەرهێنانی سینەمایی دەکات و هەتا ئێستا چوار کورتە فیلمی بەرهەمهێناوە و نزیکەی 20 خەڵاتی نێوخۆیی و جیهانیشی بەدەستهێناوە.

چۆن … هیوا سەعید

ئەگەر بڵێم:
لە شیعرێک گوڵێک بووە ئەستێرە
دەڵێن ئەوە کێی شیعرە، درۆیە.
گوڵ چۆن دەبێتە ئەستێرە!

ئەگەر بڵێم:
لە چیرۆکێک پیاوێک بووە قالۆنچە
دەڵێن ئەوە کێی چیرۆکە، درۆیە.
پیاو چۆن دەبێتە قالۆنچە!

ئەگەر بڵێم:
لە فیلمێک پزیشکێک لە لابورەکەی مرۆڤی دروست دەکرد
دەڵێن ئەوەی کێی فیلمە، درۆیە.
پزیشک چۆن مرۆڤی پێ دروست دەکرێ!

ئەگەر ڕاستیتان دەوێ

ئێوە پێم بڵێن ئەدی دار چۆن دەبێتە مار؟
درەخت چۆن بەبێ ئۆکسجین دەڕوێ؟
منداڵ چۆن لەدایک دەبێ بەبێ باوک؟
مردوو چۆن لە گۆڕ هەڵدەستێتەوە؟
مەنجەڵێک شیو چۆن بەشی شارێک دەکا؟
وشترێک چۆن دەتوانێ شیری نەتەوەیەک بدا؟
دەریا چۆن بە مشتێک دەبێتە دوولەت؟
مەودای نێو دوو وڵات چۆن بە چاوچوقانێك دەبڕدرێت؟
مر□ق چ□ن بەپێ دەچێتە ئاسمان؟
ئەگەر قەبارەی خۆر گەورەترە لە زەوی، چۆن ماوەی دروستکردنی زەوی زۆرترە لە خۆر؟

ئەوە شیعرە!
ئەوە چیرۆکە!
ئەوە فیلمە!

شەرەف ... سمکۆ ئەحمەد

بنوو ئە ی ئاسکە پێ پەتیەکەی
مەملەکەتی نەفامی
بۆ نەتدەزانی گوڵ لە سەحرادا
چرۆ ناکا؟
بنوو ئەی کیژە دڵشاکاوەکە ی ووڵاتی بێڕەنگ
بۆ نەتدەزانی بۆ ئازادیت
نە وولات و نە یاسا زمانیان
ئەبەد گۆ ناکا؟
بۆ نەتبیستبوو لە
ووڵاتی تۆ شەمشەمەکوێرە سەرۆکەو میللەتی مێگەل
لە ژانی تۆ هەرگیز ناگا؟
بۆ گوڵ نەبوو لەپاڵ تۆدا سەرخەوێ بشکێنێ !
بۆ ئەو هەبوو لەپاڵ گول□□
لەژێر دەواری جەهالەت
نەک گوڵی تۆ

شەرەفی میللەتێك بدۆڕێنێ…!

سمکۆ ئەحمەد

لەندەن ٢٠١٧